
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.711

К. В. Голуб, аспірант

**МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ
ЯК ІНСТРУМЕНТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ЕКОНОМІЦІ**

Анотація. У статті запропоновано та обґрунтовано модернізацію механізму довгострокового кредитування виробничого сектору економіки. Розглянуто проблеми створення гнучкої та ефективної інституційної системи мобілізації та розміщення позикових коштів для розвитку механізмів довгострокового кредитування. Охарактеризовано напрямки прискорення капіталізації банків України для підвищення ефективності довгострокового кредитування як головного інструмента попередження та подолання кризових явищ в економіці.

Ключові слова: глобальна фінансова криза, механізм довгострокового кредитування, інвестиційний мультиплікатор, виробничий сектор.

К. В. Голуб, аспірант

**МОДЕРНИЗАЦИЯ МЕХАНИЗМА ДОЛГОСРОЧНОГО КРЕДИТОВАНИЯ
КАК ИНСТРУМЕНТА ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ КРИЗИСНЫХ ЯВЛЕНИЙ В ЭКОНОМИКЕ**

Аннотация. В статье предложен и обоснован механизм модернизации долгосрочного кредитования производственного сектора экономики. Рассмотрены проблемы создания гибкой и эффективной институциональной системы мобилизации и размещения кредитных ресурсов для развития механизмов долгосрочного кредитования. Охарактеризованы пути ускорения капитализации банков Украины для повышения эффективности долгосрочного кредитования как главного финансового инструмента предупреждения и преодоления кризисных явлений в экономике.

Ключевые слова: глобальный финансовый кризис, механизм долгосрочного кредитования, инвестиционный мультипликатор, производственный сектор.

К. В. Holub, postgraduate student

**MODERNIZATION OF THE LONG-TERM LENDING MECHANISM AS AN INSTRUMENT
OF THE ECONOMY CRISIS PREVENTION**

Abstract. The production sector of economy of long-term lending mechanism modernization is suggested and grounded in the article. The problems of creating the flexible and effective institutional framework of credit resources mobilization and arrangement of lending resources for the development of the mechanisms of long-term lending are defined. The ways of the Ukrainian banks capitalization are characterized for the acceleration of the efficiency of long-term lending as the main financial instrument of preventing and overcoming the crisis phenomena in the economy.

Keywords: global financial crisis, long-term lending mechanism, investment multiplier, the real sector of economy.

Актуальність теми дослідження. У системі фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності найважливіше місце займає довгострокове кредитування. Довгостроковий кредит, як правило, надається банками на термін більше трьох років і виступає грошовою формою інвестицій у розширене відтворення виробничого процесу. Вирішення проблеми створення гнучкої та ефективної інституційної системи мобілізації та розміщення позикових коштів для розвитку механізмів довгострокового кредитування є актуальним.

Постановка проблеми. Створення ефективного й гнучкого механізму кредитування, особливо довгострокового, може забезпечити стабільність інноваційно-інвестиційного розвитку націо-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

нальної економіки. Ефективність механізму довгострокового кредитування залежить від обсягів ресурсної бази комерційних банків. Важливість вирішення проблем розширення ресурсної бази та забезпечення розширеного відтворення виробничого процесу довгостроковими кредитами пов'язана, насамперед, із необхідністю протидії наростанню кризи інвестиційного розвитку та зниженню конкурентоспроможності національної економіки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивчення проблем теорії кредиту, механізму кредитування та його впливу на динаміку економічного зростання присвячені роботи З. Васильченко, В. Гейця, О. Дзюблюка, В. Міщенко, А. Мороза, С. Савлука та інших. За останні роки були опубліковані праці вчених, присвячені теорії та практиці взаємодії банківського та нефінансового секторів економіки. Проте на даний час низка проблем потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. У період ринкової трансформації економіки України одним з пріоритетних напрямків створення стабільної та ефективної банківської системи є розробка ефективного механізму мобілізації тимчасово вільних грошових коштів бізнесу й населення та перетворення їх у кредитні ресурси. Головною метою даного дослідження є пошук альтернативних джерел позикових ресурсів та розробка механізму підвищення ефективності довгострокового кредитування виробничого сектору економіки.

Виклад основного матеріалу. Ринкова трансформація економіки України передбачає створення стабільної та ефективної банківської системи, головним призначенням якої є перерозподіл і мобілізація тимчасово вільних грошових коштів бізнесу й частини особистих заощаджень населення та перетворення їх у довгострокові кредитні ресурси.

Глобальна світова криза 2008–2009 рр., що вибухнула за кредитного колапсу на світових ринках, показала складність залучення довгострокових ресурсів банками. Як довгострокові джерела в першу чергу повинні використовуватися заощадження населення, які традиційно залишаються найпотужнішим джерелом інвестицій. Водночас, банківська криза, яка розпочалася в Україні у кінці 2008 р., ще раз підтвердила доцільність висновків з теорії споживання Дж. М. Кейнса, що головним джерелом внутрішніх інвестицій повинні бути національні накопичення (заощадження населення та тимчасово вільні грошові кошти бізнесу). Актуальним висновком з кейнсіанської теорії споживання є виникнення ефекту інвестиційного мультиплікатора в разі вкладання інвестицій у виробництво товарів та послуг. Фінансовий механізм дії мультиплікативного ефекту полягає в порушенні рівноваги реального обсягу національного доходу значно більшою мірою, ніж зміна вхідного рівня автономних валових внутрішніх інвестицій, які його викликали. Математичний зміст мультиплікатора полягає в тому, що це є коефіцієнт, який показує, в скільки разів зросте (зменшиться) реальний обсяг національного виробництва (доходу) при зростанні (зменшенні) на одну грошову одиницю валових внутрішніх інвестицій. Отже, економічна сутність теорії інвестиційного мультиплікатора показує, що вкладання реальних інвестицій у виробничу сферу призводить до появи множинного ефекту росту реального обсягу національного виробництва товарів та послуг [1].

Зрозуміло, що одним із напрямків модернізації механізму довгострокового кредитування є пошук ефективних методів перетворення значного нереалізованого ощадно-інвестиційного потенціалу населення в організовану форму довгострокового кредиту.

Цікаво, що для країн, які досягли значних темпів зростання обсягу інвестицій, характерним був високий рівень заощаджень населення відносно ВВП у межах 20-40 % ВВП. У той же час для України значення цього показника не перевищує 10 % ВВП [2].

За останні роки в Україні намітилися позитивні тенденції не тільки у зростанні обсягів кредитування. Відбувається перерозподіл кредитного портфелю комерційних банків (КБ) у напрямку зростання питомої ваги кредитів на тривалий термін (понад 5 років), що видаються суб'єктам господарювання та населенню. Водночас така тенденція не стала фактором прискорення інвестиційного процесу оновлення засобів виробництва. На жаль, на даний час склалася така ситуація, коли основна частина кредитів, виданих КБ нефінансовим секторам, використовується для фінансування поточної виробничої діяльності або для фінансування центральних органів державного управління.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Відомо, що роль довгострокового кредиту в першу чергу полягає у прискоренні інвестиційних процесів, що в кінцевому підсумку призводить до мультиплікативного ефекту зростання реального обсягу виробництва. Налагоджений механізм довгострокового кредитування залежить від обсягів ресурсної бази КБ. Для банківської системи України актуальною проблемою є досягнення адекватного рівня капіталізації. Чим вище рівень капіталізації КБ, тим більша зацікавленість його власників і менеджменту у вирішенні проблеми залучення довгострокових джерел для фінансування капітальних вкладень. У той же час низька динаміка зростання власних ресурсів українського виробничого сектору не в змозі забезпечити інноваційний розвиток економіки. Ситуація ускладнюється тим, що значно зменшилися можливості державних бюджетів усіх рівнів та недостатнім рівнем розвитку фондового ринку. Як результат, українські КБ не можуть виступати джерелом інвестиційних ресурсів для сфери виробництва. Особливо це стосується використання довгострокового кредиту, обсяги та структура якого наведені у табл. 1 [3].

Таблиця 1

**Обсяг і структура довгострокових кредитів, виданих кредитними організаціями
нефінансовим корпораціям на цільове використання у 2007-2013 рр.**

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кредити в поточну діяльність, млн грн	113,0	175,7	182,6	217,0	241,4	289,1	317,9
з них: від 1 до 5 років	101,1	153,5	158,3	185,0	181,7	217,4	240,0
понад 5 років	11,9	22,2	24,3	32,0	59,7	71,7	77,9
Кредити в інвестиційну діяльність, млн грн	39,5	77,7	80,3	75,8	82,9	155,6	178,8
з них: від 1 до 5 років	27,1	49,7	48,3	39,2	42,4	79,5	91,7
понад 5 років	12,4	28,0	32,0	36,6	40,5	76,1	87,1
Частка кредитів в інвестиційну діяльність в загальній сумі довгострокових кредитів, %	35,0	44,2	44,0	34,9	34,3	35	36

В Україні значна частина довгострокового кредиту спрямовується у сферу торгівлі та спекулятивні операції у сфері операцій з нерухомістю. Водночас активізація довгострокового споживчого кредитування на покупку населенням імпортованих товарів тривалого використання та автомобілів сприяє економічному зростанню закордонного виробництва.

У 2013 р. в економіці України спостерігалася стагнація, при якій нульові темпи приросту обсягу ВВП поєдналися з практично нульовим рівнем інфляції. Економіка спиралася на безнадійно застарілий виробничий потенціал, який не оновлювався через катастрофічну нестачу грошових ресурсів і передусім відсутністю капітальних інвестицій. Водночас низька платоспроможність підприємств у сферах промисловості, будівництва та сільського господарства значно обмежує джерела надходження фінансових ресурсів у банківську систему. Як результат, українські КБ не можуть виступати джерелом інвестиційних ресурсів для сфери виробництва. Загалом структура банківського кредитування у 2013 р. більшою мірою забезпечувала фінансування споживчого попиту і фактично не стимулювала інвестиційну діяльність реального сектора економіки, що йде у розріз з потребами економіки України.

Актуальною проблемою вітчизняної банківської системи є невідповідність їхніх активів і пасивів за термінами, обсягами і ставками, що призводить до зниження рівня капіталізації окремих банків. Інтегральним макроекономічним індикатором, який традиційно використовують при оцінюванні рівня капіталізації банків, є відношення власного капіталу до обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП). В Україні рівень капіталізації банківської системи поступово зростає, але його значення не перевищують 15%. Однак це відбувається на фоні досить низького рівня обсягу ВВП. У той же час такий показник у Росії становить 37,2%, в європейських країнах він значно вищий, в середньому 40%, ще вищий цей показник у США [4].

Зрозуміло, що рівень капіталізації вітчизняної банківської системи є недостатнім, тому необхідно шукати напрямки його нарощування.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Усі джерела нарощування капіталізації банків поділяються на внутрішні й зовнішні. Головним внутрішнім джерелом є національне накопичення. Але цей ресурс в умовах української економіки недостатньо використовується. Причинами цього є низький рівень довіри до політики Національного банку України (НБУ) та суттєві обсяги заборгованості щодо своєчасної виплати заробітних плат. Повчальним є досвід відродження економіки в Японії у період 1945-1950 рр. після поразки у другій світовій війні. Головною вимогою уряду Японії до бізнесу в цей період було своєчасно виплачувати заробітну плату як головне джерело внутрішніх валових інвестицій.

Також заслуговує на увагу досвід створення «довгих грошей» за допомогою кредитної емісії Центрального банку Японії (ЦБЯ) для фінансування потреб виробництва. Фінансово-кредитний механізм такої емісії полягає в тому, що найбільш потужні й стабільні інвестиційні компанії з метою фінансування пріоритетних національних програм випускають спеціальні довгострокові купонні облігації. ЦБЯ для їх викупу рефінансує найбільш надійні КБ, які за домовленістю з ним викуповують ці облігації. Така узгоджена політика замаскованої емісії можлива тільки за умови повної довіри до кредитно-грошової політики ЦБЯ, тому що пов'язана з небезпекою запуску інфляційної спіралі [5].

На наш погляд, в сучасних економічних умовах цільове емісійне фінансування НБУ конкретних інвестиційних проектів, визначених урядом, може мати позитивні наслідки в разі забезпечення функціонування системи фінансових інститутів розвитку. Однак на заваді інвестиційному потоку може стати технологічна відсталість виробництва, яка є головною причиною рецесії, а вихід з такої ситуації можливий тільки через збільшення обсягів цільових інвестицій на оновлення засобів виробництва. Отже, таке замкнуте коло можна розірвати тільки завдяки жорсткому державному регулюванню та створенню Державного банку реконструкції та розвитку.

Швидке зростання активів банківської системи можна досягти за рахунок диверсифікації зовнішніх джерел. Перспективним напрямком диверсифікації, на нашу думку, може стати розвиток партнерських стосунків з багатими країнами ісламського світу. Заслуговує на увагу вивчення досвіду роботи ісламської банківської системи, в якій гіпертрофована мотиваційна функція кредиту [6].

В умовах кризи 2008-2009 рр. ісламська банківська система отримувала стабільний прибуток – на середньому за попередні роки рівні – 15%, при цьому на 40% збільшила свою присутність по всьому світу [7].

Необхідно відмітити, що значний рівень ресурсозабезпечення і стійкість ісламського банкінгу в умовах останньої глобальної світової фінансово-банківської кризи вказує на високу стабільність та надійність такої економічної моделі. Принципи функціонування ісламських банків ні в якому разі не сприяють розкручуванню кризи, більше того – вони дозволяють забезпечити рівномірне фінансування економіки у будь-якій фінансовій ситуації.

Співпраця з ісламським банкінгом, фінансові інструменти якого більш різнобічні й гнучкі, може сприяти підвищенню ефективності довгострокового кредитування. Свідома відмова від позичкового відсотка, не забезпеченого товарною масою, який є одним із факторів інфляційних процесів, є не зовсім зрозумілим з точки зору макроекономіки. Але, з іншого боку, прибуток ісламського банку формується за результатами операцій, у процесі виконання яких створюються реальні товари, і як наслідок - банківський капітал виключно працює у виробничих цілях.

Підвищення ефективності кредитування можливе в разі прийняття відповідних нормативних актів щодо обмеження для КБ спекулятивних операцій на фондовому ринку. В Європі для запобігання повторення подій 2009 р. і обмеження зростання ринку похідних цінних паперів у березні 2012 р. на засіданні міністрів фінансів країн - членів ЄС ухвалено рішення про запровадження податку на фінансові операції (податок Тобіна) з 2014 р. (0,2% для операцій із акціями та 0,02% для операцій із похідними цінними паперами). Передбачається, що цей податок дасть змогу додатково акумулювати 57 млрд євро щороку [8].

Висновки. Проведені нами дослідження механізмів підвищення ефективності довгострокового кредитування дає підстави зробити наступні висновки.

1. Головним внутрішнім джерелом довгострокового кредитування повинно стати національне накопичення: заощадження населення, тимчасово вільні кошти бізнесу.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

2. Рівень капіталізації вітчизняної банківської системи є недостатнім, тому необхідно шукати напрямки його нарощування.

3. За умови повної довіри до кредитно-грошової політики НБУ та створення Державного банку реконструкції та розвитку можливе запровадження узгодженої політики замаскованої емісії для створення «довгих грошей» як фінансового джерела довгострокового кредитування.

4. Співпраця з ісламським банкінгом, фінансові інструменти якого більш різноманітні й гнучкі, може сприяти підвищенню мотиваційної функції кредиту, що буде сприяти ефективності довгострокового кредитування.

5. Підвищення ефективності кредитування можливе в разі прийняття відповідних нормативних актів щодо обмеження для КБ спекулятивних операцій на фондовому ринку.

Література

1. Долан Э. Дж. Макроэкономика / Э. Дж. Долан, Д. Линдсей; пер. с англ. В. Лукашевича и др.; под общ. ред. Б. Лисовика и др. - СПб. : Литера плюс, 1994. – 402 с.
2. Примостка Л. Роль банків у формуванні організованих заощаджень населення / Л. Примостка, В. Шевалдіна // Банківська справа. - 2013. - №11-12. – С. 76-85.
3. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.
4. Онищенко В. О. Капіталізація банківської системи України у контексті підвищення її надійності та фінансової стійкості / В. О. Онищенко, С. Б. Манжос // Економіка і регіони. – 2013. - №2(39). – С. 3–9.
5. Непран А. В. Взаємодія банківського і нефінансового секторів економіки: стимулювання інвестиційної активності / А. В. Непран // Фінанси України. – 2013. - №12. – С. 109–121.
6. Харон С. Исламская финансовая и банковская система: философия, принципы и практика / С. Харон, В. Азми; пер. с англ. А. Кадикова, А. Файзрахман. – Казань : Линова-Медиа, 2012. - 536 с.
7. Касаев Э. О. Перспективные направления экономического развития Катара / Э. О. Касаев // Мировая экономика и международные отношения. – 2013. - №8. – С. 86-94.
8. Hesse M. Aufmarsch der Lobby / M. Hesse, C. Pauly // Der Spiegel. – 2012. – №12 – pp. 78-79.

References

1. Dolan, E. G., & Lindsey, D. E. (1994). *Macroeconomics* (7th ed.). Chicago: Dryden Press [in English].
2. Prymostka, L., & Shevaldina, V. (2013). Rol bankiv u formuvanni orhanizovanykh zaoshchadzhen naselennia [Role of banks in the organized savings formation]. *Bankivska sprava – Banking*, 11-12, 76-85 [in Ukrainian].
3. *National Bank of Ukraine* (n.d.). Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Onyshchenko, V. O., & Manzhos, S. B. (2013). Kapitalizatsiia bankivskoi systemy Ukrainy u konteksti pidvyshchennia yii nadiinosti ta finansovoi stiiikosti [The capitalization of the Ukrainian banking system in the context of improving its reliability and financial stability]. *Ekonomika i rehiony - Economy and Regions*, 2(39), 3-9 [in Ukrainian].
5. Nepran, A. V. (2013). Vzaiemodiia bankivskoho i nefinansovoho sektoriv ekonomiky: stymuliuвання investytsiinoi aktyvnosti [Interaction between banking and non-financial economy sectors: investment activity stimulating]. *Finansy Ukrainy - Finance of Ukraine*, 12, 109-121 [in Ukrainian].
6. Kharon, V., & Azmi, V. (2012). *Islamskaya finansovaya i bankovskaya sistema: filosofiya, printsipy i praktika* [Islamic financial-banking system: Philosophy, Principles and Practice]. Kazan: Linova-Media [in Russian].
7. Kasayev, E. O. (2013). Perspektivnyye napravleniya ekonomicheskogo razvitiya Katara [Perspective direction of Qatar economic development]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya - World economy and international relationships*, 8, 86-94 [in Russian].
8. Hesse, M., & Pauly, C. (2012). Aufmarsch der Lobby. *Der Spiegel*, 12, 78–79 [in German].

Надійшла 20.10.2013